

Кумеда Т. А.,

доцент кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат мистецтвознавства, доцент;

Шеремєнда А. О.,

слухач з курсу Навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ

Обґрунтовано різні підходи до розуміння правової культури, досліджено проблеми її становлення в процесі демократизації суспільства. Проаналізовано стан розвитку правової культури в системі правоохоронних органів. Підкреслено значення підвищення її ролі у формуванні позитивного іміджу співробітників органів внутрішніх справ. Визначено шляхи підвищення правової культури працівника міліції в сучасній Україні.

Ключові слова: *правова культура, правова свідомість, культура працівника міліції, педагогічні умови формування молодих фахівців.*

Проанализированы различные подходы к пониманию правовой культуры, исследованы проблемы ее становления в процессе демократизации общества. Обосновано состояние развития правовой культуры в системе правоохранительных органов. Подчеркнуто значение повышения ее роли в формировании положительного имиджа сотрудников органов внутренних дел. Определены пути повышения правовой культуры работника милиции в современной Украине.

Ключевые слова: *правовая культура, правовое сознание, культура работника милиции, педагогические условия формирования молодых специалистов.*

The various approaches to the understanding of legal culture were analyzed in the article, the problems of legal culture formation in the process of society democratization were investigated. The condition of legal culture development in the law enforcement system was grounded. The importance of enhancement of its role in promoting a positive image of law enforcement officers was emphasized. The conditions of formation and improving the legal culture of the police officer in modern Ukraine was revealed.

Keywords: *legal culture, consciousness of law, the culture of a policeman, pedagogical conditions for the formation of young specialists.*

Досвід державного будівництва незалежної України свідчить, що без високої, на рівні світових стандартів, правової культури працівників органів внутрішніх справ побудувати демократичну, правову, соціальну державу практично неможливо. Формування правової культури працівника органів внутрішніх справ, як і процес наукового дослідження шляхів підвищення цієї культури, можливі лише у комплексі з заходами, що застосовуються з цією ж метою до усіх службових осіб і громадян. Адже без високої загальної культури суспільства не можна розраховувати на успіх у розвитку будь-якої професійно-правової культури.

Дослідження феномену правової культури висвітлено у працях провідних вітчизняних і зарубіжних правознавців та науковців різних галузей в яких містяться фундаментальні розробки основних категорій, щодо висвітленої тематики. Зокрема, було використано теоретичні положення учених-юристів, які в соціально-психологічному та правозастосовчому аспектах розглядали різні питання правової культури та більшою чи меншою мірою торкалися проблеми правової культури працівника міліції — С. Алексєєва, В. Копейчикова, М. Подберезького, І. Голосніченка, А. Морозова, П. Білого, П. Макушева, Р. Сербина, І. Зеленко та інших.

У сучасній науково-педагогічній літературі не отримало необхідного висвітлення питання педагогічного забезпечення процесу формування правової культури працівників міліції, яка на жаль залишається на низькому рівні.

Метою дослідження є вивчення стану розвитку правової культури працівника міліції в системі правоохоронних органів, підвищення його ролі у формуванні позитивного іміджу співробітників органів внутрішніх справ.

Правова культура є важливим духовно-практичним надбанням особистості, яке покликане забезпечувати широку програму її професійної діяльності. Як зазначають науковці правова культура працівника міліції є сукупністю «поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, використання та застосування адміністративно-правових норм у процесі охорони громадського порядку, попередження правопорушень, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами та громадськими організаціями» [1, с. 77].

Поряд із соціальним і психологічним забезпеченням процесу формування правової культури особливого значення набувають педагогічні умови, пов'язані з визначенням і передачею молодим працівникам міліції необхідних знань, умінь, навичок. У науково-педагогічній літературі питання педагогічного забезпечення процесу формування правової культури працівників міліції не отримало необхідного висвітлення. Наявна практика юридичної освіти вимагає свого оновлення у відповідності до сучасних вимог.

У розробленій за участю Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Української юридичної академії, Академії правових наук України і Спільки юристів України, Концепції розвитку юридичної науки і освіти України зазначається, що «завдання

розбудови України як незалежної, демократичної і правової держави вимагають принципово нового підходу до проблеми докорінного поліпшення державно-правових досліджень і підготовки юридичних кадрів. Існуючий стан справ у цій галузі не задовольняє потреб суспільства і держави» [2, с. 3].

Організаційно-педагогічні зміни передбачені Концепцією розвитку юридичної науки і освіти України мають бути поєднані з подальшим удосконаленням навчально-виховного процесу. Цієї думки дотримуються дослідники, які підкреслюють, що головна тенденція пов'язана з призначенням правової освіти максимально узгоджувати швидко зростаючий освітній рівень особистості з новими умовами на ринку праці. Суперечності між невпинним нарощуванням обсягів наукової і соціальної інформації та обмеженими термінами навчання у вузах. Зростаючими масштабами освіти і браком індивідуального підходу до навчання і виховання, мета якого забезпечити розвиток потенційних здібностей кожного студента, висувають на порядок денний потребу реформи правової освіти. Що передбачає якісну зміну всього навчального процесу, пошук нових форм і методів [3, с. 37–38].

Проблема формування правової культури у майбутніх працівників міліції вимагає свого ефективного вирішення. Для цього потрібно створити педагогічні умови, які б дозволяли на значно вищому рівні вирішувати цю проблему. Здійснений науково-педагогічний пошук дозволив виділити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови, які здатні забезпечити формування правової культури, як духовно-практичної властивості особистості, спроможної всебічно освоювати правові цінності.

До педагогічних умов формування правової культури у працівників міліції віднесено:

1) передачу молодим працівникам необхідного правового досвіду шляхом використання у педагогічному процесі відповідних теоретичних та практичних знань;

2) розвиток правової активності у працівників міліції на основі виховної роботи.

Дослідження науковців переконують у тому, що суттєві резерви професійної та зокрема, правової освіти знаходяться саме в інтеграції різних знань (політичних, економічних, правових, моральних, естетичних). Знання певного змісту здатне розкрити сутність правового явища лише з погляду наукової галузі до якої воно належить. Включення знань різних сфер наукового пізнання суттєво змінює ситуацію і відкриває можливість багатоаспектного освоєння навчального матеріалу.

У системі юридичної освіти було виділено основні підходи до інтегративного освоєння правового досвіду:

1) концептуальний підхід характеризується тим, що домінуюча навчально-виховна ідея є об'єднуючою. Такою ідеєю, на думку вчених, має стати ідея формування особистості, яка своєю професійною діяльністю буде прагнути до примноження і збереження матеріальних і духовних цінностей українського народу;

2) галузевий підхід, який передбачає, що передача правового досвіду визначається тим, що знання інтегруються в залежності від

того, до якої галузі науки вони відносяться. Прихильники цього підходу до організації освітньо-правового процесу вважають, що знання мають бути об'єднані, згруповані, визначені системно на основі їх приналежності до юридичної теорії або інших форм і способів наукового пізнання дійсності;

3) функціональний підхід характеризується тим, що працівники міліції отримують можливість вивчати право на основі розкриття його найважливіших функцій.

Правова культура працівників міліції є тим поняттям, яке привертає дедалі більшу увагу керівників правоохоронних органів, професійних юристів. У контексті сучасних вимог пріоритетними напрямками в діяльності правоохоронних органів України є подальше реформування системи МВС, яке потребує здійснення підготовки й виховання нового покоління правоохоронців. Основу світогляду якого складатимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини як найважливіших досягнень суспільства.

Правова культура працівника міліції повинна бути вищою порівняно з правовою культурою інших громадян, враховуючи те, що сьогодні необхідно відмовитися від підготовки юристів середнього класу, від випуску дипломованих спеціалістів, які не мають необхідного рівня у своїй професії. Працівник міліції повинен знати, що охороняючи правові основи суспільного життя, він стає причетним до відповідальної справи збереження і передачі наступним поколінням культуротворчої спадщини рідного народу, його ідей, прагнень, думок та почуттів [4, с. 258]. Право не повинно сприйматися ним на рівні формальної ознаки того, що прагне захищати держава і суспільство. Воно має стати у свідомості працівника міліції не лише важливим поняттям, а передусім дієвим засобом соціально-культурного самовизначення, виявлення безпосередньої особистої причетності до споконвічних духовних цінностей українського народу.

Необхідність знання юридичних основ правових відносин як правило обумовлена декількома факторами. Працівник міліції є представником виконавчої влади держави і тому має неухильно дотримуватися при виконанні службових обов'язків тих юридичних норм, які знайшли своє законодавче оформлення і діють у суспільстві згідно прийнятих постанов, указів та рішень. У законі України «Про міліцію» зазначено, що міліція є державним органом виконавчої влади і виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності з законом. Ніякі виняткові обставини або вказівки службових осіб не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності міліції. Для забезпечення громадського порядку працівники міліції зобов'язані вживати заходів незалежно від свого підпорядкування [5].

Правова норма стає регулятивною основою професійної діяльності лише тоді, коли вона є усвідомленою і зрозумілою для людини. Саме тому працівник міліції має володіти відповідним юридичним досвідом, спиратися у своїй роботі на знання у таких напрямках юридичної науки і практики, як Конституційне право України, адміністративне, фінансове, цивільне, сімейне, кримінальне, трудове, економічне право [6; 4].

Працівник міліції повинен не лише володіти знанням окремих юридичних норм, а й виявляти широку правознавчу освіченість, розуміти характерні тенденції і закономірності еволюції та збагачення законотворчої практики суспільства. Це важливо тому, що саме такий рівень і характер юридичної освіти може спонукати правоохоронців не лише до відповідального, але й передусім шанобливого ставлення правових цінностей у житті людини.

Знання психологічних та практичних основ функціонування права охоплює широкий спектр питань, без врахування яких практично не можливо здійснювати професійні кроки по налагодженню правових відносин. Працівник міліції здійснює правовиховну, правозахисну і правозастосовну діяльність, яка повинна спиратися на знання психологічних та педагогічних основ функціонування права.

Здійснюючи правовиховну роботу, він має знати психологічні та педагогічні умови, за якими актуалізовані у суспільстві правові цінності можуть бути глибоко освоєні окремими категоріями людей.

Забезпечення правозахисних функцій передбачає звернення працівника міліції до знань психологічної зумовленості поведінки людини з девіантною поведінкою, схильної до правопорушень.

Правозастосовна діяльність працівника міліції у системі професійної діяльності має бути психологічною та спиратися на закономірності правових норм, рішень та вимог.

Практична участь міліції у розбудові правової держави відбувається у процесі вирішення таких завдань:

- захисті реальних прав і свобод людини і громадянина, права на свободу і особисту недоторканість, недопущення у своїй діяльності незаконних обмежень і порушень прав, свобод та законних інтересів громадян;

- втіленні в життя органами внутрішніх справ принципу взаємної відповідальності держави і особистості;

- психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності міліції;

- кадровому забезпеченні міліції в умовах перехідного періоду;

- підвищенні авторитету міліції, довіри до неї з боку населення;

- боротьбі із організованою злочинністю, корупцією, хабарництвом;

- подоланні правопорушень серед самих працівників міліції;

- реорганізації системи правоохоронної діяльності, забезпеченні нової філософії їх діяльності, яка передбачає високий рівень правової культури населення і працівників правоохоронних органів;

- вдосконаленні форм і методів діяльності міліції.

Важливою умовою вирішення цих завдань є підвищення рівня правової культури працівників міліції, вплив на підвищення ефективності їх діяльності, створення умов для розбудови правової держави.

Поставлені вимоги до діяльності правоохоронних органів пов'язані із специфічними умовами життєдіяльності суспільства, що потребують підвищення правової культури не тільки населення в цілому, але у першу чергу самих працівників міліції. Це зумовлює необхідність осмислення ними трансформаційних процесів, які відбуваються у

нашому суспільстві, а також розуміння факторів, які ускладнюють правоохоронну діяльність, а зокрема:

1) існування нових ринкових відносин, що не урегульовані законодавством, або порушуються;

2) запровадженням нових, раніше незнаних форм власності, що негативно впливає на настрої населення, викликає у нього незадоволення, зневіру до закону, представників владних структур;

3) виникнення злочинних угруповань, що отримують величезні незаконні доходи, спекулюючи на юридичній неурегульованості деяких процесів в економіці та правовій безграмотності населення;

4) масову політизацію суспільства та поширення таких негативних політичних явищ як популізм, екстремізм, радикалізм, тероризм;

5) інтенсивне розшарування населення, виникнення феномена бідності, що супроводжується масовим зубожінням населення;

6) зниження рівня політичної і правової культури населення, посадових осіб та працівників правоохоронних органів, відсутність демократичних традицій, що у свою чергу призводить до поширення правового нігілізму, недовіра до сучасних цінностей, а також спроб уряду покращити умови життя [7, с. 11].

Ці проблеми існують не порізно, а взаємодіють між собою і породжують нестабільність у суспільстві, ставлять нові складні питання перед працівниками міліції. У цьому зв'язку виникає проблема виховання якісно нової правової культури співробітників міліції, що відповідає не тільки потребам демократичного суспільства, а й викликам сучасного злочинного світу. Такі обставини вимагають від працівників міліції високої професійної, правової та загальнолюдської культури, неупередженості у діях та відданого служіння інтересам народу.

В умовах демократизації суспільства авторитет в діяльності міліції значною мірою залежить від реалізації принципу гласності. Виходячи з цього МВС дещо змінює підходи до критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів, з кількісних (показники розкритих правопорушень) на якісні – оцінка їх діяльності населенням. З метою втілення принципів відкритості і гласності, на підтримку ініціативи широких верств громадськості при Міністерстві внутрішніх справ України створено дорадчий орган, Раду сприяння органам внутрішніх справ, відповідні громадські формування створюються і на місцях. Іде пошук нових форм і методів взаємодії із громадськістю та залучення її до охорони правопорядку, профілактичної роботи, а також відроджуються старі форми співпраці міліції із населенням [8, с. 54].

Особливо негативно на правову свідомість людей впливають правопорушення, скоєні самими працівниками міліції – зловживання владою і використання службового становища в корисливих цілях; компрометуючі вчинки, наприклад, вживання алкоголю на роботі; порушення обліково-реєстраційної дисципліни, укриття від реєстрації інформації про правопорушення; необгрунтоване порушення кримінальної справи; належність до злочинних угруповань. Чинним законодавством визначені види юридичної відповідальності співробітників міліції за скоєні злочини, протиправні дії у процесі виконання службових обов'язків. Кожне правопорушення скоєне

співробітником міліції є певним показником не тільки рівня правової культури даного правопорушника, а й характеризує мікроклімат у системі органів внутрішніх справ, впливає на ступінь довіри громадян до їх діяльності.

Важливу роль у підвищенні правової культури працівника міліції належить засобам масової інформації. Нерідко саме вони формують позитивне чи негативне ставлення до міліції. Законне право громадян мати об'єктивну достовірну інформацію про стан правопорядку, результати діяльності працівників міліції.

Таким чином, для успішного формування правової культури у працівників міліції важливо створити відповідні педагогічні умови. Як засвідчив теоретичний аналіз, ефективність цього процесу посилюється, якщо працівники юридичного навчального закладу оволодівають необхідним правовим досвідом у формі інформаційно-тематичних блоків, а також розвивають власну правову активність на основі використання можливостей діалогічної організації навчально-виховного процесу.

Виходячи із вище наведеного правова культура працівника міліції відображає соціально-ціннісні, юридичні та психолого-педагогічні основи правових відносин. Правова ідея знаходить свою кореневу основу у соціальній практиці, отримує понятійно-логічне і концептуальне оформлення у юридичній теорії, втілюється у сфері життєдіяльності конкретної людини.

Розуміння цих процесів є важливим для організації відповідних заходів правоохоронної спрямованості, створення необхідних умов для послідовного розвитку правової відповідальності людей. Саме тому актуального характеру набуває питання передачі майбутнім працівникам міліції знань, понять і уявлень які забезпечують належний рівень формування їх правової культури.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що правова культура працівників ОВС є різновидом правоохоронної правової культури, що формується під впливом спеціальних умов відбору та підготовки кадрів, специфічності практики, обумовленої найширшою юрисдикцією з правоохоронних органів, постійним перебуванням під контрольно-наглядом впливом інших правоохоронних органів, високим ступенем зовнішньої вираженості роботи та наближеністю працівників ОВС до населення, що формує певну правову свідомість та ставлення працівників ОВС до своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білий П. Правова держава і правова культура: взаємозв'язок і результативність / П. Білий // Право України. – 1997. – № 12. – С. 75–77.
2. Тацій В. Концепція розвитку юридичної науки і освіти в Україні / В. Тацій, Ю. Шемшученко // Право України. – 1994. – № 1. – 2. – С. 3–7.
3. Лігоцький А. Система правової освіти: пошуки і здобутки / А. Лігоцький // Право України. – 1997. – № 9. – С. 36–39.
4. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – [3-тє вид., стер.]. – Львів : Новий світ, 2000, 2007. – 584 с.

5. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://kodeksy.com.ua/pro_militsiyu/statja-2.htm.

6. Зеленко І. П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. юрид. наук / І. П. Зеленко. – Х., 2006. – 22 с.

7. Сербин Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови державності : автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. юрид. наук / Р. А. Сербин. – К., 2003. – 15 с.

8. Сливка С. С. Професійна етика працівника міліції / С. С. Сливка. – Львів, 1995. – 86 с.